

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Langman gaf regionale groei de statuur van de Deltawerken

Molema, A.M.

published in

Friesch Dagblad
2016

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

CC BY-NC-ND

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Molema, A. M. (2016). Langman gaf regionale groei de statuur van de Deltawerken. *Friesch Dagblad*, 10.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Langman gaf regionale groei de statuur van de Deltawerken

Stel dat Noord-Nederland de politicus van de twintigste eeuw mocht aanwijzen. Zonder twijfel zou deze titel dan toekomen aan Harrie Langman (1931-2016).

Opinie

Marijn Molema

Op twee momenten heeft Harrie Langman - die op 1 augustus in zijn woonplaats Drachten overleed - een historische rol gespeeld in de ruimtelijk-economische politiek van ons land. Begin jaren 1970 zette hij als minister van Economische Zaken de spreiding van de rijksdiensten en het Integraal Structuurplan (ISP) voor het 'Noorden des Lands' in gang. En eind jaren 1990, toen het ISP ten einde liep, trad Langman op als voorzitter van een invloedrijke commissie die gelden mocht toewijzen voor verbetering van de Noord-Nederlandse economische infrastructuur. Nog altijd profiteren de stedelijke gebieden van Leeuwar-

den, Assen en Groningen van deze investeringen, de zogenaamde 'Langman-gelden'.

Langman illustreert hoe belangrijk charismatische en onafhankelijke individuen zijn voor toekomstig krimpbeleid

Hoe heeft Langman zo'n cruciale rol kunnen vervullen? En is het mogelijk dat er een nieuwe 'Langman' opstaat?

Sleutelfiguur

Om met de eerste vraag te beginnen: toeval heeft een cruciale rol gespeeld. Langman kwam toevallig in het onfortuinlijke kabinet Biesheuvel (1971-1972) terecht. Toevallig werd hij een sleutelfiguur in de uitvoering van een stevige regionaal-economische agenda. In 1969 en 1970 was er namelijk veel onrust in met name het oosten van Groningen. Er was een broeierige cocktail ontstaan die nationale politiek hoofdpijn bezorgden. De onrust kwam voort uit een diepe teleurstelling over de resultaten van de Haagse regionale politiek: in Noord-Nederland, zo was de perceptie, bleef de werkloosheid hoger dan het landelijk gemiddelde terwijl lonen lager lagen. Daarbij kwam het ter ziele gaan van de strokartonindustrie en daar sponden de communisten garen bij. Dus burgemeesters, politie en de Binnenlandse Veiligheidsdienst stonden op scherp.

Gevoed door maatschappelijke discussies stonden de 1971-verkiezingsprogramma's, van links tot rechts, vol met regionale politiek. Het spreiden van rijksdiensten was een van de paardenmiddelen, naast de roep om 'integrale planning' die de economische, sociale en culturele problemen in samenhang zou moeten oplossen.

Langman kwam in 1971 op het pluche dat hij nimmer had geambieerd. Energiek ging hij aan de slag en snel vertaalde hij het coalitieakkoord in concrete maatregelen. De spreiding van rijksdiensten werd een groot gevecht met glanzrijke resultaten voor het Noorden. De stad Groningen bijvoorbeeld ontving het hoofdkantoor van de PTT. De idee van integraal plannen bleek in de praktijk echter onmogelijk. De term zelf leefde alleen voort op papier, in het 'Integraal Structuurplan' (ISP, 1979-1999). Integraliteit. Maar het bestond uit onafhankelijke projecten - die evengoed ten goede kwamen aan de Noord-Nederlandse samenleving.

Erfenis

Langman heeft geen invloed meer gehad op de uitvoering van dit alles: na de vroege val van het kabinet-Biesheuvel werd hij bestuurslid van de Algemene Bank Nederland (ABN), een functie die hij tot 1991 bekleedde. Voor de regionale politiek is zijn handelen op twee punten wel cruciaal geweest. Ten eerste was Langman energiek, daadkrachtig en politiek onervaren. Als Langman een politicus pur sang was geweest, had hij waarschijnlijk wel getalmd met het uitvouwen van zijn beleid. Wachtend op depolitisering van het regionale conflict zouden paardenmiddelen als ISP en het spreiden van de rijksdiensten weleens op de lange baan geschoven kunnen zijn. Ten tweede maakte Langman de provinciale bestuurders medeverantwoordelijk voor het Integraal Structuurplan. Tactisch was dit een slimme zet, want zo kon de regio geen kritiek meer leveren op zijn ministerie: immers, ze hadden de plannen zelf bedacht!

Het regionaal-economische vraagstuk is na 1969 nog maar één keer werkelijk hoog opgeleaid. Dat was aan het einde van de ISP-programma's, aan het einde van de jaren negentig. Grote investeringen in de Betuwelijn en de Tweede Maasvlakte zetten kwaad bloed bij Noord-Nederlandse politici. Zij verweten de zittende regering een 'Randstad-kabinet' te zijn. Met de verkiezingen in aantocht konden Wim Kok en zijn PvdA wel wat electoraal vertrouwen gebruiken. Om dat te herwinnen, installeerde het kabinet-Kok een commissie die moest adviseren over de ruimtelijk-economische structuur van Noord-Nederland.

Schoonmoeder

Opnieuw speelde het toeval een hoofdrol toe aan Langman. Politieke zwaargewichten als oud-premier Ruud Lubbers konden niet gestrikt worden voor het voorzitterschap van de commissie. Vanwege zijn goede naam in zowel Den Haag als Noord-Nederland was de onafhankelijke Langman een goed alternatief. Voordat hij met zijn adviezen kwam, overlegde hij nauw met zowel provinciale als Haagse machten. Ook hieruit blijkt zijn tactisch inzicht: wilde het rapport invloedrijk zijn, dan moest het op voorhand gedragen worden.

Het programma *Kompas voor het Noorden* was het resultaat. Investe-

Langman in 1984. Fryslân, Groningen en Drenthe kennen de liberaal vooral van het naar hem genoemde Langman-akkoord op grond waarvan miljoenen euro's beschikbaar werden gesteld voor versterking van de noordelijke economie. Foto: ANP

ringen in de fysieke infrastructuur werden in dit programma gecombineerd met het versterken van de kennisinfrastructuur. De Haagse gelden werden tot de 'Langman-gelden' gekroond. De oude schoonmoeder van Langman heeft zich daarom nog afgevraagd: „Moet Harrie dat nu allemaal zelf betalen?”

Enig in zijn soort

En dan de tweede vraag: kan er in de toekomst een soortgelijk persoon opstaan die regionale politiek in beweging zet? Dit lijkt onwaarschijnlijk. Langman was enig in zijn soort en bovendien is de politieke context fundamenteel veranderd. In de politieke arena zijn regionale vraagstukken gedecentraliseerd en gemarginaliseerd. Het nationaal-politieke debat wordt gedomineerd door stedelijke en/of (inter)nationale vraagstukken zoals integratie,

Noordelijke bestuurders durfden zelf niet meer over achterstelling te beginnen, uit angst voor verwijten van Calimero-gedrag

Europese samenwerking en (falende) marktwerking. Voor de economische kwetsbaarheid van perifere regio's is nauwelijks nog aandacht. Dat was anders in de tweede helft van de twintigste eeuw. Spreiding van welvaart en welzijn was toen een rode draad in de nationale politiek. De ontwikkeling van Noord-Nederland werd een nationaal project, dat vergeleken werd met zoets als de Deltawerken.

Zo'n vergelijking loopt anno 2016 spaak, temeer omdat Noord-Nederland geen zielig landsdeel meer is. Net als overal in Nederland bestaan de drie noordelijke provincies uit sterke en zwakke sociaal-economische gebieden. Voor de laatste categorie blijft er sluimerende aandacht bestaan. Tekenend voorbeeld is de aanwijzing van Noordoost-Fryslân, Oost-Groningen en andere regio's tot krimpregio. Voor krimpregio's is wat extra geld beschikbaar dat onder andere wordt geïnvesteerd in de regionale economie.

Het optreden van Langman illustreert hoe belangrijk charismatische en onafhankelijke individuen zijn voor toekomstig krimpbeleid. Het leefbaar houden van perifere gebieden vraagt om een goede samenwerking tussen het rijk en de regio. Die samenwerking komt niet vanzelf tot stand, maar wordt tot stand gebracht door personen als Langman.

Flair

Humoristisch, intelligent, vol anekdotes, onafhankelijk, bekwaam, ondernemend - het zijn treffende kwalificaties die in de advertenties staan die volgden op Harrie Lang-

mans overlijden op 1 augustus. Door zijn flair bracht hij het rijk en de noordelijke provincies nader tot elkaar. Zijn tactisch inzicht maakte dat zijn weinige interventies cruciaal waren in de regionaal-economische politiek vanaf 1971 tot op de dag van vandaag.

Door zijn onafhankelijkheid kon hij optreden zoals anderen niet durfden. Zo liet hij zijn daadkracht gelden bij de snelle uitvoering van controversieel beleid. Zo zette hij de regionale politiek in beweging nog voordat het kabinet-Biesheuvel in 1972 viel. Eind jaren negentig maakte hij een onconventionele opmerking in het voorwoord van zijn rapport. Langman onderstreepte ironisch dat Randstedelijke infrastructuur als de Betuwelijn en de Maasvlakte kennelijk niet met Hollands geld alleen betaald konden worden, maar dat daarvoor de Groningse aardgasbaten nodig waren. Dit terwijl noordelijke bestuurders zelf niet meer over achterstelling durfden te beginnen, uit angstverwijten te krijgen van Calimero-gedrag. Langmans openlijke provocatie miste zijn uitwerking niet.

Langman was de juiste man die per toeval op de juiste plek was beland. Laten we zijn betekenis voor Noord-Nederland niet vergeten en zijn optreden als bron van inspiratie koesteren.

Marijn Molema is historicus van de 19e en 20e eeuw aan de Fryske Akademy. Hij leidt het meerjarige onderzoeksproject *Economische vitaliteit van Noordoost-Fryslân van 1975 tot heden*.